

1 Cel i zakres opracowania

Opracowanie stanowi ekspertyzę ornitologiczną dla budynku położonego przy ulicy Orkana 13 w Wałbrzychu, woj. dolnośląskie przed zaplanowanym przedsięwzięciem z zakresu termomodernizacji. Wykonano ją na podstawie przeprowadzonej w terenie inwentaryzacji gniazd i siedlisk chronionych gatunków ptaków. Ekspertyza jest częścią postępowania mającego na celu zgodne z prawem usunięcie gniazd i siedlisk gatunków chronionych ptaków, a także ich skompensowanie.

Zakres ekspertyzy ornitologicznej obejmuje:

- Przeprowadzenie szczegółowej kontroli przedmiotowego budynku przeznaczonego do termomodernizacji celem wykrycia gniazd i siedlisk gatunków chronionych ptaków.
- Sporządzenie ekspertyzy ornitologicznej wraz z dokumentacją fotograficzną i zobrazowaniem na rzutach i widokach elewacji miejsc, gdzie występują gniazda i siedliska chronionych gatunków ptaków.
- Sporządzenie wykazu środków minimalizacji oddziaływania inwestycji na awifaunę oraz kompensacji za usuwane gniazda i siedliska oraz miejsc ich zawieszenia na podkładzie rzutów budynku lub widoków elewacji.
- W przypadku zaistnienia konieczności zniszczenia siedlisk lub gniazd ptaków lub nietoperzy przygotowanie wniosku do Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska (RDOŚ) o odstąpienie od zakazów obowiązujących w stosunku do gatunków chronionych, wraz z zakresem i miejscem kompensacji, celem wysłania przez Zleceniodawcę.

2 Metodyka prowadzenia prac

2.1 Opis budynku

Przedmiotem ekspertyzy jest budynek mieszkalny wielorodzinny położony w obrębie ewidencyjnym Wałbrzych 0007, miasto Wałbrzych, na działce nr 209 i 219/5. Budynek składa się z budynku głównego oraz dodatkowego – oba mieszkalne, oraz dobudówek. Każda z części ma kształt w rzucie prostokątny. Budynek główny posiada cztery kondygnacje nadziemne, przy czym ostatnia kondygnacja (poddasze) zawiera lokal mieszkalny oraz strych użytkowy. Na jego poddaszu widoczna jest drewniana konstrukcja dachowa składająca się ze słupów, belek poziomych, krokwi oraz przymocowanych do nich desek (łat), na których przymocowane jest papa. Dach ma niewielki spadek.

Budynek dodatkowy posiada trzy kondygnacje, w tym ostatnia jest poddaszem. Dach o nachyleniu około 40 stopni kryty jest dachówką, która prawdopodobnie była przekładana w ciągu ostatnich kilku lat lub jest nowa. Oprócz tych dwu budynków istnieją dobudówki (dawniej pomieszczenia dla oni) i komórki na węgiel.

Budynki mieszkalne zostały wybudowane w 1865 roku, mają więc 151 lat. Fasady nie były remontowane od kilkadziesiąt lat, skutkiem czego tynk, parapety, gzymsy na znacznej części budynku odpadły. Istnieje wiele szczelin i otworów będących potencjalnymi siedliskami chronionych gatunków zwierząt.

Ryc. 1. Elewacja północno-wschodnia (wejściowa) budynku głównego i dodatkowego z zaznaczeniem pozycji stwierdzonych gniazd i siedlisk ptaków.

Ryc. 2. Widok na północno-zachodnie ściany budynku dodatkowego, przybudówek i budynku głównego (na drugim planie najwyższy budynek) z zaznaczeniem pozycji stwierdzonych gniazd i siedlisk ptaków.

Ryc. 3. Elewacja południowo-zachodnia budynku z zaznaczeniem pozycji stwierdzonych gniazd i siedlisk ptaków.

2.2 Opis inwestycji

W ramach termomodernizacji budynku zostaną przeprowadzone (prawdopodobnie wiosną-latem roku 2017) następujące prace (wymieniono te, które ze względu na rodzaj lub miejsce przeprowadzenia mogą negatywnie oddziaływać na gatunki chronione):

- Docieplenie ścian zewnętrznych (wraz z cokołem) budynku (w tym: docieplenie ościeży oraz wykonanie nowych obróbek blacharskich)
- Docieplenie ścian wewnętrznych między pomiędzy lokalem mieszkalnym a pomieszczeniami nieogrzewanymi (strych)
- Docieplenie stropu pod poddaszem nieużytkowym
- Docieplenie dachu nad lokalem mieszkalnym na poddaszu
- Docieplenie stropu nad komórkami lokatorskimi.

2.3 Uwarunkowania prowadzonych badań

Badania składały się z dwóch elementów – części terenowej i kameralnej. Badania terenowe przeprowadzono w dniu 24. września 2016 roku.

W trakcie kontroli wykorzystywano lornetkę Swarovski 10*50 w celu poszukiwania ptaków oraz śladów gniazd i pobytu ptaków na budynku. Prace terenowe polegały na poszukiwaniu na i w budynku m.in. następujących istotnych z punktu widzenia wykrycia obecności ptaków elementów:

- Gniazd i pozostałości gniazd,
- Nisz, dziur, ubytków w elewacji i szpar stwarzających dogodne miejsce do gniazdowania ptaków (zwłaszcza pod parapetami, opierzeniami, w szczelinach dylatacyjnych, na łączeniach elementów budowlanych wykonanych z różnych materiałów),
- Odchodów, piór, śladów od otarć ogonów pod otworami wejściowymi do siedlisk lęgowych, i innych śladów bytności ptaków,

a także ptaków przebywających w i na budynku.

Wszystkie ww. elementy były inwentaryzowane, opisywane na podkładzie rzutu z geoportalu (www.geoportal.gov.pl) i fotografowane. Następnie w toku prac kameralnych na podstawie zebranych w terenie danych określano liczbę par poszczególnych gatunków, które mogą gniazdować na terenie badanego budynku.

Kolejnym etapem było zaplanowanie adekwatnego sposobu i wielkości kompensacji.

2.4 Braki w metodyce, ryzyko błędu i zasada przezorności

Sposób wykonania ekspertyzy ornitologicznej zależy od terminu jej zlecenia. W przypadku, gdy wykonanie prac jest zlecone do przeprowadzenia w sezonie lęgowym ptaków tj. od kwietnia do lipca włącznie, wyniki dotyczą rzeczywistych siedlisk ptaków. W tym okresie

jest możliwe znalezienie wszystkich gniazd i dokładne określenie ilości par gniazdujących w budynku. W przypadku, gdy wykonanie prac jest zlecone do wykonania poza sezonem lęgowym ptaków (tak jak w tym przypadku), wyniki dotyczą głównie potencjalnych siedlisk ptaków. W drugiej połowie września gatunki chronione występowały lecz w mniejszej ilości niż w sezonie lęgowym w/na budynku. Możliwe jest więc jedynie wnioskowanie na podstawie stwierdzonych gniazd, śladów kału i dostępnych szczelin. Zgodnie z prawem autorzy ekspertyzy są zobowiązani w takim przypadku zastosować w możliwie szerokim zakresie zasadę przezorności. Jednym z możliwych sposobów zastosowania tej zasady w praktyce jest wnioskowanie na podstawie jakości siedliska (HSI)

Metoda Habitat Suitability Index (HSI) polega na ocenie pojemności siedliska i uznaniu, że wszystkie dogodne siedliska na danym obszarze są zajęte, a ilość występujących tam osobników jest równa maksymalnej pojemności siedliska. Metoda ta jest stosowana przede wszystkim do prowadzonych na znacznych obszarach badań ichtiologicznych i herpetologicznych. Jednakże model daje się zastosować także przy badaniach ornitologicznych.

Stosując ten model uznaje się, że jeśli nisze i szczeliny w budynku umożliwiają gniazdowanie tam do trzech par danego gatunku, to należy założyć zgodnie z zasadą przezorności, że trzy pary gniazdują na budynku. W związku z powyższym w ramach kompensacji należy odtworzyć przy okazji termomodernizacji co najmniej trzy siedliska/ miejsca lęgowe dla tego gatunku.

Taki sposób szacowania jest obciążony błędem i może prowadzić do zawyżenia ilości par potencjalnie gniazdujących na terenie budynku w stosunku do rzeczywistej liczby gniazdujących ptaków. Może to skutkować szerszym zakresem zalecanych działań kompensacyjnych niż byłby uzasadniony w przypadku prowadzenia inwentaryzacji w sezonie lęgowym. Nie można jednak tego uniknąć bez pełnej inwentaryzacji prowadzonej w okresie rozrodczym ptaków.

2.5 Podstawa prawna i literatura

Podstawą co do zakresu opracowania jest opis przedsięwzięcia udostępniony przez Klienta. Podstawę prawną stanowią zapisy następujących aktów prawnych:

- Ustawa o ochronie przyrody z dn. 16 kwietnia 2004 (Dz. U. 2009 nr 151, poz. 1220 ze zm.)
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 06 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz.U. 2014 poz. 1348)
- Ustawa o ochronie zwierząt z dn. 21 sierpnia 1997 (Dz. U. 2009 nr 151, poz. 1220 ze zm.)

Realizując prace brano pod uwagę także nieoficjalne wytyczne i artykuły prezentujące najlepsze praktyki w dziedzinie prowadzenia prac termomodernizacyjnych z poszanowaniem ochrony przyrody i projektowania skutecznej kompensacji. Publikacje te nie stanowią prawa,

należy natomiast brać je pod uwagę, aby uzyskać możliwie najlepszy efekt ekologiczny przy możliwie niewielkim wkładzie finansowym i umożliwiać inwestorowi realizację jego celów bez szkody dla występujących w budynku dzikich gatunków zwierząt:

- Zyskowski D., Zielińska D., 2015. Przewodnik do inwentaryzacji oraz ochrony ptaków i nietoperzy związanych z budynkami. Federacja Gaja, Szczecin.
- Wylegała P., Jaros R. i inni, 2009. Docieplanie budynków w zgodzie z zasadami ochrony przyrody. Salamandra, Poznań.

3 Wyniki kontroli

Pewne, prawdopodobne i potencjalne miejsca gniazdowania i siedliska ptaków

Na Ryc. 1 do Ryc. 3 zaznaczono na widokach ścian budynku miejsca lokalizacji gniazd lub siedlisk ptaków gatunków prawnie chronionych. Poniżej je wymieniono:

- Poz. 1. 13 siedlisk i gniazd wróbla (*Passer domesticus*) w otworach na łączeniu krokwi, muru i połaci dachu, na elewacji widać kał. W trakcie niedawnego remontu dachu miejsca te unieczynniono cementem i za pomocą drewnianej obudowy (prawdopodobnie bez wymaganych prawem zezwoleń).

- Poz. 2. Siedlisko i gniazdo wróbla w otworze na łączeniu krokwi i muru, na elewacji widać kał, obecny jest wróbel.

- Poz. 3. Gniazdo i siedlisko wróbla u szczytu dachu na budynku dodatkowym (widać otwór i ślady kału).

- Poz. 4. W sumie 11 siedlisk i gniazd wróbla na elewacji południowo-zachodniej w otworach na łączeniu muru i połaci dachu lub muru i krokwi; na elewacji widać kał wydobywający się w sposób punktowy z siedliska (5 gniazd jest nadal czynna, a 6 unieczynniono z powodu obudowania krokwi). Pod dachem jest około 7 siedlisk potencjalnych dla jerzyka (powiększony otwór wlotowy).

- Poz. 5. Na ścianie szczytowej południowo-wschodniej jest 19 siedlisk i gniazd wróbla (dla 9 miejsc punktowe ślady kału z otworów; dla kolejnych 9 bardzo intensywne punktowe ślady kału z otworów; dla 1 miejsca – wystający materiał gniazdowy)

- Poz. A. Gniazdo dymówki (*Hirundo rustica*) w korytarzu na rurze, zajęte co roku, także wiosną 2016 roku. Z informacji uzyskanych od mieszkańców, gniazdo to nie jest problemem, i nie będzie usuwane przez mieszkańców jak i w trakcie prac termomodernizacyjnych. Wobec tego nie jest wymagane wnioskowanie o zezwolenie RDOŚ na jego usunięcie.

- Poz. B. Ściana szczytowa północno-zachodnia, oraz ściana południowo-zachodnia pod dachem budynku dodatkowego była niedawno remontowana. Przy tej okazji prawdopodobnie doszło do zniszczenia siedlisk istniejących w szczelinie na łączeniu muru i dachu. Brak jest jednak dowodu na to, wobec tego nie wlicza się to do sumy siedlisk podlegających kompensacji (Tab. 1).

Łącznie stwierdzono na budynku (Tab. 1): 45 siedlisk i/lub gniazd wróbla; 7 potencjalnych siedlisk jerzyka. Ponadto z rozmów z mieszkańcami wynika, że wokół budynków przy ul. Orkana 12 i 13 latają jerzyki i wchodzą w szczeliny w budynku, a także latają "duże i małe nietoperze".

Tab. 1. Podsumowanie stwierdzonych na budynku gniazd i siedlisk.

Poz.	Wróbel - siedlisko i/lub gniazdo	Jerzyk - siedlisko poten- cjalne	
1	13		
2	1		
3	1		
4	11	7	
5	19		
Suma	45	7	52

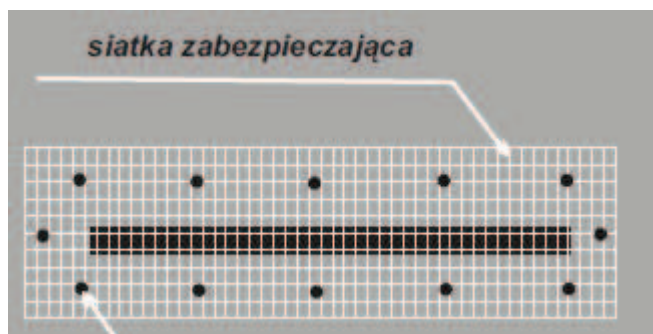
4 Wnioski

4.1 Harmonogram prac termomodernizacyjnych

W związku ze stwierdzeniem obecności siedlisk i gniazd ptaków na budynku należy zwrócić się do Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska we Wrocławiu z *wnioskiem o wydanie zezwolenia na odstępstwa od zakazów w stosunku do gatunków dziko występujących zwierząt roślin lub grzybów objętych ochroną gatunkową* na podstawie art. 56 ust. 2 pkt 1 i 2 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody.

Po uzyskaniu ww. zezwolenia należy poza sezonem lęgowym ptaków tj. w okresie od 16 października do końca lutego uniemożliwić dostęp ptaków do wszelkich szczelin stwierdzonych na budynku, w tym zwłaszcza do tych wskazanych w rozdziale 3. Szczeliny, które należy zabezpieczyć to szczeliny szersze niż 10 mm znajdujące się: pod parapetami, opierzeniami, za rynnami spustowymi i rynnami poziomymi, pomiędzy murem, a połącią dachową i inne podobne, które stanowić mogą miejsce lęgów lub przebywania zwierząt. W miejscach tych mogą bytować także nietoperze, dlatego przed zamknięciem tych otworów i

szczelin należy upewnić się, czy ich tam nie ma. W razie wątpliwości należy przymocować wokół szczeliny dość sztywną plastikową siatkę umożliwiającą wyjście nietoperza ze szczeliny, która jednak po jego wyjściu z powrotem będzie dolegać do otworu (Ryc. 4).

Ryc. 4

Bezpośrednio przed przystąpieniem do prac termomodernizacyjnych (a więc prawdopodobnie w sezonie lęgowym trwającym od 1. marca do 15. października) należy upewnić się, czy w budynku nie gnieźdzą się ptaki. W razie gdyby chronione gatunki miały tam siedlisko należy podjąć działania umożliwiające przeprowadzenie prac zgodnie z obowiązującym prawem ochrony przyrody, w tym zwłaszcza nie należy płoszyć i prowadzić prac w pobliżu miejsc gniazdowania ptaków.

Dochowując wyżej wymienionych zasad można przeprowadzać prace termomodernizacyjne w ciągu całego roku, gdyż minimalizuje się prawdopodobieństwo przebywania gatunków chronionych w czasie wykonywania ocieplenia.

W czasie gdy położone są już warstwy styropianu, tynk i farba, a jeszcze nie zdjęto rusztowań należy we wskazanych miejscach na budynku zamontować kompensację w postaci budek lęgowych. Alternatywnie do zawieszania budek można pozostawić dotychczas istniejące otwory do budynku, co w praktyce ze względów estetycznych jest rzadko praktykowane.

4.2 Zabiegi minimalizujące

Zabiegi minimalizujące nie są konieczne.

4.3 Zabiegi kompensujące

W związku przedstawionymi w rozdziale 3 wynikami zaleca się dokonanie kompensacji za zamykanie siedliska lęgowe ptaków chronionych gatunków polegającej na zawieszeniu na przedmiotowym budynku od strony północno-wschodniej 52 budki **trocino betonowe** dla jerzyka (np. typ APK-1) (są wykorzystywane także przez wróble). Jerzyk jest ptakiem, który w Polsce gnieździ się prawie wyłącznie w budynkach. Jego populacja zmalała znacząco w wyniku zamykania otworów w budynkach podczas ocieplania budynków. Pojedynczy jerzyk w okresie pobytu w Polsce (maj – sierpień) łowi codziennie po kilka tysięcy sztuk uciążliwych dla ludzi owadów – komarów, meszek, much. Warto zawieszać przy okazji

modernizacji budynku skrzynki lęgowe dla jerzyka, gdyż jest to stosunkowo niewielki koszt w porównaniu z korzyściami przyrodniczymi, jak edukacyjnymi i estetycznymi dla mieszkańców. Na Ryc. 5 podano miejsce i sposób zawieszenia budek na północno-wschodniej i północno-zachodniej ścianie budynku. Budki mogą być niedaleko od siebie gdyż jerzyk (jak i wróbel) może gnieździć się kolonijnie. Budki dla jerzyka należy zawiesić jak najwyżej na budynku, a przynajmniej 6 m ponad powierzchnią terenu. Lokalizacja budek wynika z preferencji jerzyków, które wymagają dużej przestrzeni wolnej pod otworem do budki, tak by młode ptaki mogły swobodnie wylecieć z budki w swój pierwszy w życiu lot. W razie braku miejsca na przedmiotowym budynku lub we wskazanych miejscach na tym budynku dopuszcza się zawieszenie budek w innej lokalizacji po konsultacji z wykonawcą ekspertyzy.

Budki mogą być mocowane do ścian nośnych na przykład za pomocą kotew wklejonych w otwory wywiercone uprzednio w ścianie (nie należy mocować ich do warstwy termoizolacyjnej) (Ryc. 7). Kotwy powinny być na tyle długie by wystawały poza warstwę termoizolacyjną. Do kotew należy przymocować stalowy płaskownik, a dopiero do płaskownika śrubami budki.

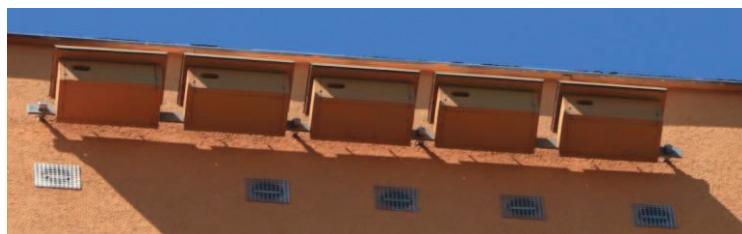
Nie zaleca się wieszać budek lęgowych nad oknami. Nie dopuszcza się wieszania budek wykonanych z drewna, gdyż są mało odporne na warunki atmosferyczne w porównaniu do budek trocinobetonowych. Po kilku latach mogą się zacząć rozpadać, co oznaczałoby zakończenie kompensacji.

Ryc. 5 Proponowane miejsce zawieszenia budek dla jerzyków na elewacji północno-wschodniej (wejściowej). Jedna żółta linia oznacza 4 budki dla jerzyka typu APK-1 w jednym rzędzie (tak jak na Ryc. 7), łącznie 20 budek.

Ryc. 6 Proponowane miejsce zawieszenia budek dla jerzyków na ścianie szczytowej północno-zachodniej. Jedna żółta linia oznacza 16 budek dla jerzyka typu APK-1 w jednym rzędzie (tak jak na Ryc. 7), łącznie 32 budki.

Ryc. 7 Przykładowy sposób zamocowania pięciu budek dla jerzyka typu APK-1 do budynku – za pomocą płaskownika i czterech kotew mocujących płaskownik do ściany budynku, przechodzących przez warstwę termoizolacyjną.

4.4 Zalecenia dot. nadzoru przyrodniczego

Dochowując wymienionych w rozdziale 4.1 zasad można przeprowadzać prace termomodernizacyjne w ciągu całego roku, gdyż minimalizuje się prawdopodobieństwo przebywania gatunków chronionych w czasie wykonywania prac termoizolacyjnych. W razie wątpliwości należy skonsultować się z wykonawcą ekspertyzy.

Autor opracowania:

mgr inż. Tomasz Kniola

Os. S. Batorego 20/62, 60-687 Poznań, Tel. 509 468 846

email: ekspertyzy-ornitologiczne@gmail.com

www.ekspertyzy-ornitologiczne.pl